

Genlyd 2.0

et kommunikations- og sprogtræningsprogram for afatikere

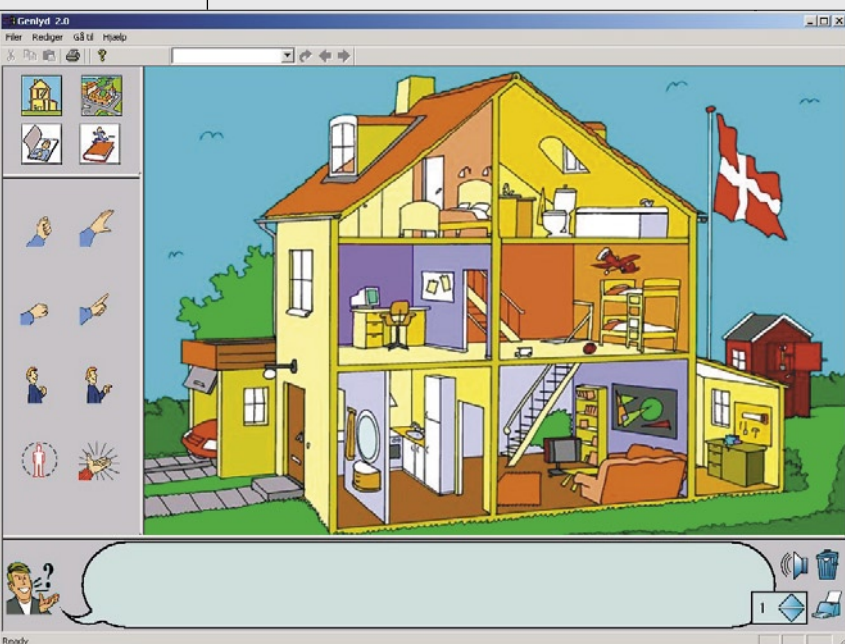

Fig. nr 1

Trygve Andersen
Konsulent,
Hjælpeinstituttet

Genlyd 2.0 er den længe ventede Windowsbaserede udgave af det gamle Mac-program Genlyd 1.0. 2-tallet dækker over væsentlige forbedringer. Her anmeldes Genlyd 2.0 Standard

Mulighed for individuel tilpasning

Afasi er en sprogforstyrrelse, som ofte indebærer et livslangt kommunikativt handicap. Evnen til at udtrykke sig i tale og skrift samt at læse og forstå tale påvirkes altid. Mange personer med afasi rehabiliteres i dag til et acceptabelt kommunikativt niveau, men for en del forbliver evnen til at udtrykke sig stærkt reduceret. Det er overfor denne gruppe *Genlyd* kommer på tale.

Grundlæggende er der tale om en opdatering af det over 10 år gamle *Genlyd 1.0*. Den helt afgørende forbedring i *Genlyd* er, at programmet er gjort åbent, så programmet kan individualiseres og tilpasses den enkelte bruger med ord og billeder og baggrunde. Hertil kommer, at den nye Windowsbaserede udgave fremstår i et nyt professionelt layout med helt nye farvetegninger og – animationer.

Princippet i *Genlyd* er, at personen med den afatiske sprogforstyrrelse sættes i stand til at navigere sig frem til et ord ved hjælp af semantiske kategorier eller visio-spatial orientering i et fastlagt billedunivers. Herved kan brugeren i sin søgen efter ord og udtryk promptes

med det skrevne ord og tegninger, der viser ordets betydning. Som fx når verbet animeres til en handling-Fremdragelsen af ordet sker i en kontekstuel sammenhæng i forskellige fastlagte scenarier, som følger med programmet. I *Genlyd 2.0 Pro* kan den professionelle bruger (fx talepædagogen) anvende programmet som en flerbrugerversion med forskellige profiler og skabeloner med helt individuelle brugeropsætninger. Skabelonerne kan pakkes og distribueres til brugerens egen *Genlyd* (Standard).

Sådan ser genlyd ud

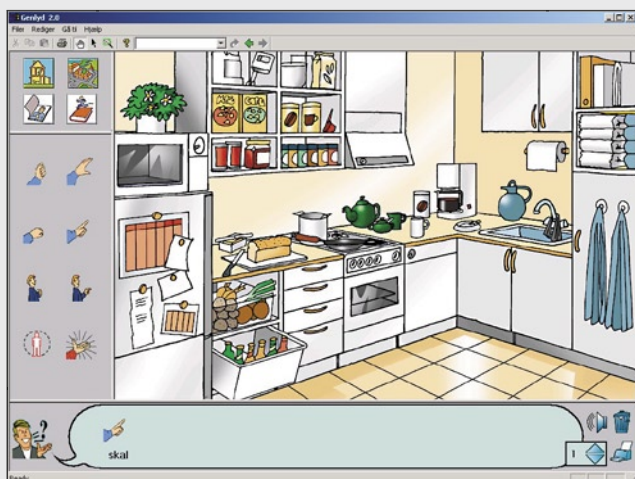
Når *Genlyd* åbnes vil miljøet Hjem være valgt. Valget kan ændres i den øverste firkant til venstre, Navigationspaletten ved klik på billedet af Byen, Omverdenen eller på den opslåede bog, Mine egne ord og endelig på bogen med løberen på, Ordbogen. Mine egne ord og Ordbogen er som standard tomme, når man køber programmet. Typisk vil man i Mine egne ord kunne tilføje ikoner, der symboliserer brugerens interesser og fotos af brugerens familie og omgangskreds. I Ordbogen vil man kunne placere ord hensigtsmæssigt i en grammatisk struktur, i takt med at brugeren kan håndtere ordklasser som fx verber, adverbier og pronominer. Navigationspaletten er placeret i øverste venstre hjørne, fordi denne anvendes hyppigst i kommunikationsprocessen. Lidt forvirrende argumenteres der i manualen med, at placeringen er valgt af hensyn til personer med neglekt, således at de sjældnere områder placeres nederst til højre. Man skulle tro det forholdt sig omvendt, fordi personer med visuel/spatial neglekt netop som oftest negligerer venstre del af synsfeltet. Nedenunder finder

man paletten med de mest brugte ord. I denne palet ses fire håndtegn, der animeres, når musemarkøren bevæges henover symbolet. De fire håndtegn angiver de fire modalverber vil, kan, må og skal. Lige nedenunder ses pronominerne jeg og du. Nederst modalverberne er (og har). Paletten kan brugertilpasses efter behov. I mange tilfælde vil de mange ord måske være for meget til en begyndelse og heller ikke nødvendigvis de rigtige.

Det store billedfelt, Oversigtsmiljøet, er en forsimplet naturalistisk tegning af en virtuel fysisk lokalitet. Der kan vælges mellem, huset uden facade, så det ligner et dukkehus, hvor rummene bliver synlige (se fig. 1), eller man kan vælge omverdensbilledet af byen i fugleperspektiv.

Tegningerne er generelt klare og enkle i stregen. De mange ord og symboler har dog sin pris, idet enkle scenarier som fx køkkenet herved bliver meget visuelt mættet og dermed sværere at overskue. Herved stilles der også finmotoriske krav til brugeren om at kunne manøvrere med præcis museføring for at kunne klikke sig videre. Tilsvarende skal man passe på med at lægge for mange ikoner på samme sluds (sidste niveau) for ikke at forvirre sig ud i samme problemstilling. Mange brugere vil givetvis have gavn af en lidt større ikonstørrelse, end den programmet leverer som standard. Programmet kan hensigtsmæssigt betjenes ved hjælp af en touchskærm eller en TrackMouse.

Formålet med oversigtsbillederne er at give en visuel angivelse af steder, hvor man kan gå på ordjagt. Under de 2 oversigtsbilleder gemmer der sig mere end 100 undermiljøer. Man kan således vandre fra første oversigtsbillede af huset ind i køkkenet til køleskabet og finde

ord, der kan associeres til ens sproglige forestilling eller hensigt. Mange af ordene går igen i andre sammenhænge. På den måde gives der mere end 5000 forskellige adgange til Genlyds ordforråd. Fra oversigtsbilledet Omverdenen kan man komme i bio, hospital, skole og mange andre steder. Igen med tilsvarende mulighed for at dykke ned videre i undermiljøer.

Brugervenligheden bevaret

Ved første øjekast virker Genlyd 2.0 meget mere kompleks og dermed umiddelbart mere uoverskuelig i sin

opbygning end forgængerens. Der er mange flere knapper og muligheder end i den tidligere udgave. Det er en velkendt pris, man må betale for øget funktionalitet, at dette kommer til at ske på bekostning af brugervenligheden. Men, der er kun tale om en umiddelbar konstatering, for den nye Genlyd er skabt til at kunne opsættes til individuelt brug. Brugeren vil så at sige kunne vokse med opgaven. I takt med den sproglige genoptræning og kommunikative kompetence øges, kan man vælge ikoner, scenarier og funktionaliteter til. Den nye mulighed for individuelt tilrettede scenarier er oplagt at bruge. Genlyds nye og mangfoldige redigeringsmuligheder samt den meget velstrukturerede og gennemarbejdede manual lægger meget kontant op til, at den professionelle didaktiske overvejelser om, hvordan et sprogligt genoptræningsforløb med henblik på styrkelsen af den kommunikative kompetence kan tilrettelægges. Manualen eller hjælpefilen indeholder ca. 130 siders omhyggelig teknisk og teoretisk gennemgang af Genlyd, men også af Genlyds brug i forhold til forskellige afasityper.

Et redskab til kommunikation

Lad os antage brugeren var tørstig og har associeret sin tørst til køleskabet. Herved kan sætningen i Skrivefeltet eller Taleboblen dannes: "Skal drikke øl". Bemærk Intensionsfeltet er indstillet til et spørgsmål. Begynder brugeren sin kommunikation med at sætte dette felt, kan brugeren hjælpe sig selv i sin hensigt og dermed lettere bevare og fastholde sit ønske om ytring. Intensionsmarkeringen kan indstilles til tre andre typer af hensigter: Jeg vil fortælle noget; Jeg vil svare på noget og endelig: Jeg vil fortælle, hvad jeg føler.

Ordene kommer ned i skrivefeltet ved at flytte curseøren ned mod skrivefeltet, indtil den tager form af en pil. Forinden skal ordet være valgt i oversigtsmiljøet eller, som her, i undermiljøet, køleskab. Holdes museknappen nede eller trykkes der på mellemrumstasten vil ordet blive udtalt, indtil man slipper. Ved dobbeltklik på ikonet skiftes der til det underliggende miljø, forudsat dette er oprettet. Ikonerne på skrivelinjen kan omplaceres ved at markere et ikon og flytte pilekursoren til stedet, hvor ordet skal placeres, og enkeltklikke. Sætningen kan nu læses højt med digitaliseret kvinde- eller mands-

stemme ved klik på højttalerikonet i Værktøjsdelen. Navnlig afatikere med anomisk afasi kan have glæde af denne auditive feedback mulighed. Der er ingen tvivl om, at *Genlyd* også vil blive brugt af mange afatikere (anomiske) som en mulighed for træning af sproget med en tålmodig læremester i genopdagelsen af tabte ord og begreber.

Da brugeren skulle ytre sig om sin øl, som i eksemplet, skete det på baggrund af, hvad der i *Genlyd* betegnes som ordets "situationelle forbindelse". Udvælgelsen af ord i *Genlyd* bygger på den sproglige overvejelse, at ord skal findes i en eller flere miljømæssige sammenhænge. Mange afatikere har svært ved at mobilisere verber, hvilket jo oftest er den mest meningsbærende del af en sætning. Den bærende forestilling er her substantivet "øl", og derfor kommer verbet drikke også som forslag i dette undermiljø. Undermiljøet består således af øverst en række substantiver, herunder en række verber og i nederste række adjektiver. Denne logik eksemplificerer den situationelle forbindelse. Et andet eksempel kunne være, at brugeren efter indtagelsen af øllen måske kunne have behov for en lur. Verbet sove vil genstandsmæssigt eller situationelt være knyttet til seng, som er i soveværelset. Associationskæden vil derfor gå fra soveværelse til seng til sove. For en ikke-afatiker kan denne associationskæde virke lidt kunstig, først og fremmest fordi ordmobiliseringen oftest foregår helt ubevidst. Afasi er bl.a kendetegnet ved nedbrud af eller kompromitterede sproglige strukturer. Anvendelse af den situationelle forbindelse som ord-prompter er især

af væsentlig betydning for afasityper som transkortikal motorisk afasi, Wernicke afasi og anomisk afasi.

Vurdering

Genlyd 2.0 byder på mange gode nyheder. Først og fremmest er der nu grund til at tro, at *Genlyd* rent faktisk kan anvendes som et kommunikationsredskab for afatikere, hvad historien viste var sjældnere med den gamle udgave. Det vil dog nok næppe kunne lade sig gøre, uden at *Genlyd* indgår som en aktiv del af den talepædagogiske rehabilitering. Det nye layout og muligheden for at skabe individuelle forlæg gør også *Genlyd* interessant som et program til sproglig genoptræning.

De mange nye muligheder for redigering med lyd og billeder – som den professionelle behændigt bliver guidet igennem – styrker produktets troværdighed. Hertil kommer den successive opdatering af produktet, der finder sted. Denne anmeldelse har været undervejs i flere måneder, men har måttet afbrydes af forhandleren og udviklerens ønske om rette fejl og udbygge funktionalitet. Ved afslutningen af redaktionen kunne udvikleren således meddele, at nu var der også udviklet forslag til ordbogsopslag, og at man var gået i gang med at undersøge mulighederne for indbygningen af et grammatisk modul.

Genlyd 2.0 vil komme til at give god genlyd!

Fakta

Genlyd 2.0 forhandles af: C-Innovation www.c-innovation.dk